

Hvad er kulturens rolle i den grønne trepart?

Lilian Andresen, projektleder og analytiker, Kulturens Analyseinstitut,
lilian@kulturanalyser.dk

Den grønne trepart indebærer en omfattende omlægning af Danmarks landskaber. Med afsæt i en tværfaglig paneldebat på Kulturmødet Mors 2025 undersøges kulturens rolle i denne omstilling. Det danske landskab er blevet til gennem et uadskilleligt samspil mellem fysisk arealudvikling og kulturel meningsdannelse. Litteratur, kunst, arkitektur og andre kulturelle udtryk har været med til at forme de landskabsforestillinger og natursyn, som præger vores forståelse i dag. De kulturelle fremstillinger har været med til at forme beslutningsgrundlaget for landskabets forvaltere. Landskabet er derfor både fysisk og kulturelt skabt. Omvendt gælder det, at når landskabet forandres, forandres også dets betydning. Landskabsomlægninger er dermed ikke alene naturprocesser og arealpolitiske reformer, men også demokratiske forandringer. Kulturaktører fra billedkunst, arkitektur, litteratur og biblioteker kan bidrage til landskabets aktuelle forandringer ved at forme nye forestillinger og skabe rum for demokratisk samtale. Kultur er derfor ikke et supplement, men en integreret dimension af både landskabets tilblivelse og dets fortsatte omdannelse.

Det kræver samtale

En meget spændende paneldebat venter forude, lidt eksperimenterende, da vi ikke ved, hvor den kan tage os hen. Foreløbigt kender vi kun GPS'ens endemål, og køreturen til Nykøbing Mors ligner det meste af Danmark. Uden for byerne ses spredte læhegn, gårde og marker, store marker. Ikke noget, der umiddelbart signalerer, at landet står midt i en landskabs-

revolution. Den grønne trepart kan for det utrænede øje være svær at få øje på i landskabet. Skoven er endnu ikke til at få øje på i bare mangel på træer, og de nye vådområder eksisterer mest som planer. Men de kommende år vil ændringerne brede sig, når marker tages ud af drift, vandet vender tilbage, og nye naturformer opstår.

Som med mange andre grønne tiltag er beslutningerne blevet til gennem dialog mellem stat, erhvervsliv og organisationer. Denne gang har dog en usædvanligt bred kreds af aktører været samlet ved et forhandlingsbord, og den grønne trepart er en omfattende strukturel og tværgående aftale, der forandrer både landbrug og natur i arealanvendelsen.

Det særlige er, at landskabet ikke alene er et produktionsgrundlag eller en scene for en klimaregulering. Landskabet kan ikke reduceres til en samling matrikler med en funktion, men er et levet landskab med kulturhistorie

Den grønne omstilling har længe udspillet sig i vores forbrug, den teknologiske udvikling og vores kollektive og individuelle valg, fordi klima- og miljøkriserne kræver nødvendig forandring. Landskabet er på sin vis ingen undtagelse. Det særlige er, at landskabet ikke alene er et produktionsgrundlag eller en scene for en klimaregulering. Landskabet kan ikke reduceres til en samling matrikler med en funktion, men er et levet landskab med kulturhistorie. Det er det land, vi genkender, bevæger os i og forbinder

med forestillinger om hjem og tilhørsforhold, også for dem af os uden formaliseret brugsret eller skøde på det.

Netop denne dobbelte natur blev tydelig, da paneldebatten bød den grønne trepart ind i kultursektorens arbejdsrum, nemlig til Kulturmødet på Mors, hvor alt fra litteratur til kulturfællesskaber er på dagsordenen. Det var en særlig paneldebat, hvor udkommet af programpunktet ikke kunne planlægges, som f.eks. ved præsentation af en rapport. Det var et hovedspring ud i at undersøge, om der kunne skabes et fælles rum med forskellige landskabstilgange mellem fem forskere og praktikere.

Allerede fra start fik vi rammesat, at planer og målsætninger må suppleres med samtale. "Vi skal tegne en plan for, hvor vandet skal tilbage i landskabet, men det kan ikke gøres alene fra et kontor," som det blev sagt undervejs i debatten.

Udsagnet indfanger den centrale præmis, at den grønne trepart ikke blot er en teknisk øvelse. Den kræver samtaler, forhandlinger og forestillinger. Debatten skulle vise sig at pege på en særlig vinkel på det arbejde. Panelet kom fra forskellige fagområder: litteratur, arkitektur, forvaltning og formidling. De talte om kvælstof, lavbundsjord og oplande, men også i et andet sprog om billeder, vaner og tilknytning. Og om hvad et landskab er og for hvem.

I dette essay præsenterer vi en undersøgende pionérdebat, hvor formålet var at lytte til samspillet mellem paneldeltagerne og derigennem blive kloge på, hvilken rolle kultur spiller eller kan spille i den grønne treparts udrulning. Det var en del af programmet på Kulturmødet på Mors i august 2025. Arrangementet blev til som en del af Impact Lab 2.0, et forsker-praktikerforløb om demokratisk bæredygtighed støttet af VELUX FONDEN, og invitationen kom fra Kulturens Analyseinstitut med assistance fra forløbets vært, Dronning Marys Center på Københavns Universitet. Essayets forfatter var moderator for paneldebatten.

At se et landskab

"Vores opfattelse af, hvad natur er, er i meget høj grad formet af litteratur, maleri og senere film," siger

Anne Fastrup, forsker i landskabslitteratur ved Københavns Universitet, i debatten.

Det gør noget ved situationen i dag. For når marker skal tages ud af drift, og nye naturformer skal opstå, bliver det i paneldebatten åbenlyst, hvordan det er meget mere end et spørgsmål om funktion. Det er også et spørgsmål om, hvordan vi ser. Det, der i dag opleves som "naturligt" med de åbne marker og dyrkede land, er historisk set resultatet af en massiv omformning. Fordi denne omformning er blevet gentaget, beskrevet og æstetiseret gennem generationer, fremstår den i dag selvindlysende.

Fastrups pointe peger derfor mod en åbning i forhold til den grønne trepart ved at fastslå, at hvis vores blik er skabt, kan det også ændres. Det kan dog kræve en indsats.

"Er landskabet noget, vi ser, eller noget, vi bor i?" var et af de udforskende spørgsmål, der blev udfoldet i Impact Lab 2.0, og som havde ledt til skabelsen af denne paneldebat. Spørgsmålet går igen i paneldebatten, altså forskellen mellem at tillægge betydning og at leve med konkrete behov for husholdningen i hverdagen. Denne forskel bliver tydelig i den grønne trepart. Når et område omlægges, påvirker det ikke alle på samme måde. Nogle mister produktionsjord, andre får udsigt til natur. Nogle ser biodiversitet, andre ser forringelse.

Det er ikke nødvendigvis modsætninger, der skal eller kan opløses, men i højere grad forskelle, der må ses og høres. Den kulturelle arv har lejet sig i os gennem århundreder og skabt de billeder, vi bærer med os. Sara Ettrup, arkitekt MAA i tegnestuen Vandkunsten, fremhæver et helt lokalt og nutidigt eksempel, da hun nævner Jens Smærup Sørensens 'Hjertet slår og slår' fra 2012 med "hans vidunderlige romanbeskrivelse af, at man har et ærkelandskab, et sted, hvor man hører til". Det litterære eksempel peger på den tætte forbindelse mellem mennesker og steder. Ved hjælp af en arkitekts blik for stedsbevidsthed er det et konkret eksempel på, hvordan landskabet udover at være et areal, der kan omlægges, også er et konkret sted, mennesker færdes og føler sig hjemme i.

Landskabet i nye tider. Igen

Der er god læring i kulturens rolle i de store landskabsforandringer i andre historiske perioder. Fra slutningen af 1800-tallet og frem mod 2. Verdenskrig blev det danske landskab systematisk opdyrket efter tabet af Slesvig-Holsten. Heder blev til marker, moser blev drænet, og natur blev omdannet til produktion. "Vi har i den periode en stejl stigning i litteratur, der handler om landbrug. Litteraturen blev skrevet i lyset, eller skyggen, af den enorme ekspansion", fortæller Anne Fastrup.

"Litteraturen dengang havde en tredobbelte rolle", forklarer hun videre. "Den både viste de menneskelige omkostninger, bar på advarsler om at miste arter og var med til at legitimere udviklingen. Nogle gange sås flere funktioner hos samme forfatter, som f.eks. hos Jeppe Aakjær med sangen 'Jeg er havren', der idylliserede det opdyrkede land, og samtidig havde han en stærk bevidsthed om de enorme menneskelige omkostninger ved ekspansionen". Hendes pointe sætter fokus på, hvor dybt kulturelt forankrede og sammensatte vores forestillinger om landskabet er. Ved at tage os med ind i litteraturen får Fastrup demonstreret, at vores forhold til landskabet, heller ikke historisk, alene har handlet om jord, natur og produktion. Kulturhistorien viser os dermed, at både forandringerne af landskabet og vores måde at leve med dem, og i dem, altid har været uløseligt forbundet med kultur.

Det er en vigtig påmindelse. For i dag står vi over for en bevægelse i den modsatte retning, hvor mere end 15 pct. af det opdyrkede land, et område, der er større end Fyn og Bornholm tilsammen (Miljø- og Ligestillingsministeriet, 2024), skal udtages og føres tilbage til eller omlægges til natur med et andet samspil mellem jord, vand og skov. Med de forestående forandringer af landskabernes formål er Anne Fastrup lidt bekymret for de underforståede billeder af, hvad et landskab er. Især hos de yngre generationer, der har fået en hverdagsforståelse af et monokulturelt landskab som det, vi så på vejen hen til denne paneldebat.

Hun taler for, at vi har brug for både at læse op på den litteratur, der råbte 'pas på', og på den nye

kunst, der kan vise os muligheder for at forstå natur på en anden måde end det, vi ser i landskabet lige nu.

Kulturhistorien viser os også, at en forandring kan kræve nye fortællinger.

For hvad vil det sige, at et landskab bliver "bedre"? Hvad er det, vi vinder, og hvad er det, vi mister? I den forbindelse, hvem består "vi" af?

Der ses et stigende fokus på at synliggøre aktuel kunst om grønne temaer, f.eks. ses eksempler på ny landbrugslitteratur hos Wennerscheid (2026).

Kulturens rolle i forestillinger om nye fremtider

"Vi har svært ved forandring", siger Sara Ettrup i debatten. Hun beskriver en ung kollega, der oplever sorg over, at landskabet skal ændres. Ikke fordi hun er imod omstillingen, men fordi hun ser en skønhed i det eksisterende. "Men hvis vi kigger derud, har det aldrig været grimmere!" siger Ettrup, som dog hurtigt retter pilen mod os alle sammen: "Vi er blevet så gode til at lukke øjnene for det uskønne, som når vi kører fra en middelalder-midtbjerg, og intet ser, mens vi kører ud forbi de store varelagre og grimme byggecentre, som vi tillader, fordi vækst er driveren". Vi kan hurtigt, mens vi lytter, omsætte det til, at mekanismen også gælder monokulturelle landskaber, endda med begrænset adgang på grund af stadig færre hegn og skel. Det peger på en erfaring og grundlæggende betingelse, at selv nødvendige, måske endda forskønnende forandringer kan opleves som tab.

Klimadebatten har i mange år været præget af netop dette. Omstilling som afsavn. Mindre forbrug, færre rejser, mindre frihed. Det gode liv synes under pres. Men som flere af deltagerne antyder, er det måske ikke den eneste mulige fortælling.

I den generelle samfundsdebat bliver et spørgsmål stillet mere direkte end nogensinde: Hvad er det gode liv i en klimakrise? For mange er det gode liv som bekendt stadig tæt knyttet til forbrug og mobilitet, som problematiseres i den grønne omstilling. Det er på samme tid individets dilemma og en strukturel og politisk udfordring. Både den generelle grønne omstilling og omlægningen af arealanvendelsen udfordrer forestillinger om det gode liv i

fremtiden. Som debatten viser, kan arkitektur, fysisk planlægning, litteratur, billedkunst og kulturfællesskaber på hver deres måde afspejle og forme præcis disse forestillinger.

Hvis landskabet bliver ændret, kan det også åbne for nye muligheder. Nye steder til natur og nye måder at opholde sig på og bo i landskabet. "Vi har faktisk et stort potentiale for at få et skønt land igen," siger Ettrup, "og hvis der er skønt at være, er vi bedre til at passe på det". Hun peger på variation som et nøglegreb til at "befri skønhed" og "genfortrylle landskabet" og ser den grønne trepart som en stor mulighed for nye, bedre sammentænkte løsninger.

Det kræver dog, at endnu flere fagligheder og interesser inviteres med ind til bordet. "Her kan", siger hun, "arkitekturen, som en "bunden" kunstart med konkrete opgaver at løse, bidrage til at sammensætte billeder af lokale fremtider på tværs af matrikelskel og land-og-by-skel og minde os om, at Danmark set fra oven faktisk spænder over en varieret og kompleks geografi."

Samtalen mellem fagligheder og interesser er central. Landskab, tilhørsforhold, identitet, natur og alt dét, treparten omhandler, kan opfattes helt forskelligt. Der er mange mulige veje at gå, og værdien af løsninger afhænger også af synsvinklen.

Alene inden for det naturfaglige område, hvor den grønne trepart indtil videre bl.a. har været placeret, er det velkendt, at opfattelser af natur varierer med fagligt, erhvervsmæssigt og ideologisk ståsted, blandt andet beskrevet af Gjerløff og Vad (2022).

Skal alle være med? – om demokrati og interesser

Når den grønne trepart beskæftiger sig med lokalt ejerskab, fælles løsninger og borgerinddragelse, udspringer det af en demokratisk grundforståelse. Samtidig ses der nogle steder en antagelse om, at flere stemmer rundt om bordet kan betyde besvær, forsinkelse og potentielle konflikter. Både forskere og praktikere, som f.eks. den amerikanske forsker i social resiliens Daniel Aldrich, har fremhævet, at lokalsamfund med stærke sociale bånd klarer kriser bedre end lokalsamfund med færre relationer. Noget tyder derfor på, at målet rækker ud over at finde praktiske,

sameksisterende løsninger og i højere grad handler om at skabe stærke, lokale relationer.

Med afsæt i lokal, demokratisk resiliens tænkt som relationer og nye måder at tale sammen, bliver panelet spurgt, om de har kendskab til, om kulturfolk har siddet med ved forhandlingsbordene eller i samtalerne i felten. "Vi har inddraget rigtig mange i processen, men godt nok ikke kulturfolk", fortæller skov- og landskabsforvalter Marie-Louise Bretner, Kommunernes Landsforenings (KL) Enhed for Grøn Trepart. For panelet er det et vigtigt indblik.

Da præmissen for deltagelse i debatarrangementet på Mors var, at man ikke skulle, eller kunne, vide alt i forvejen om det nye felt 'kulturens rolle i den grønne trepart' er lidt basal indsigt kærkommen, ikke mindst en status for hvilke aktører, der har været inddraget. De 23 vandoplande, hver knyttet til en fjord bliver det forklaret, har meget forskellige forudsætninger. "Nogle jorder og nogle vandoplandsområder er bare nemmere at finde løsninger i end andre", fortæller Bretner med sit nationale overblik. "For eksempel er der meget forskel på Øst- og Vestdanmark, hvor ådale er meget forskelligt fordelt." Hun understreger, at stemningen heldigvis er god, og at folk virkelig er "trukket i arbejdstøjet". "Det er helt anderledes end for 10 år siden, dengang de første skridt mod treparten blev taget."

Den grønne trepart foregår i "skøn" blanding med andre arealkrævende klimatiltag som f.eks. solcellemarker. "Der er ikke nok jord, hvis alle mål skal have deres eget areal", forklarer miljøsagsbehandler Jane Grooss fra Lemvig Kommune. "15 pct. eller hver syvende mark skal tages ud af landbrugsdrift. I stedet for separate løsninger for hvert mål, må det gøres klogt med flere funktioner på de samme arealer."

Der er set gode eksempler på modstridende interesser, der har opnået win-win. Erfaringer fra anlæg af solceller viser, at reel indflydelse og medejerskab har gjort det lettere at acceptere nye naboer i landskabet. Det er eksempler på løsninger, der ikke kunne være fundet fra skrivebordet, da de er bygget på demokrati og samtale.

Ønskes: Nye billeder

“Vi har brug for nye billeder”, siger flere i debatten. Et retorisk spørgsmål stilles om, hvornår et landskab ser dansk ud, og om solsikkemarken egentlig er mere franske at se på, selvom de blomstrer i Skibby. Hvordan ser et godt landskab ud i fremtiden med den konkrete geografi og klimaændring, vi har at gøre med? Hvordan føles det?

“Geografien og naturressourcerne var udgangspunktet. Senere kom hestekræfter, så flere tilførte inputs og ny teknologi, og naturen gennemgik store forandringer som dem, vi lige har hørt om i litteraturen,” siger Marie-Louise Bretner. Hun argumenterer for, at det vil være muligt at forestille sig landskabet anderledes, hvis vi genopdager det faktiske naturgrundlag. “Det er ikke en naturlov, at det er, som det er i dag. Næsten tværtimod.”

Thomas Sture Rasmussen, verdensmålskoordinator i Danmarks Biblioteksforening, nævner et eventyrligt eksempel fra Vejen, set i Impact Lab 2.0-forløbet. Det er et område, hvor vandet er tilladt at vende tilbage, og med nu visne træer stående i vand minder landskabet pludselig om en eksotisk, grålig mangrovesump. Lodsejeren, en foregangslandmand, har digtet med i landskabsforandringen og sat et skilt op: “Pas på krokodillerne.”

Der er ikke alene humor i det. Det er et kreativt forsøg på at begribe en forandring gennem et nyt billede. “Hvis vores landskaber begynder at se sådan ud, så rækker det ikke med ‘Jeg elsker de grønne lunde’, når vi åbner Højskolesangbogen”, konstaterer Rasmussen og fortæller, at bibliotekerne har erfaring med, at billeder kan bruges til at arbejde med borgere.

Det begynder at stå klart, at hvis forestillinger og billeder mangler, eller vi kun har forældede referencer, risikerer omstillingen at blive abstrakt og “valgt” uden bevidsthed. Som når sofavælgere lader stå til i demokratiet. Det bliver noget, der sker “derude”, og vi misser skabelsen på demokratisk vis af “vores fælles fremtid” (som var titlen på Brundtland-rapporten fra 1987, der introducerede bæredygtig udvikling i politisk kontekst).

Det begynder at stå klart, at hvis forestillinger og billeder mangler, eller vi kun har forældede referencer, risikerer omstillingen at blive abstrakt og “valgt” uden bevidsthed. Som når sofavælgere lader stå til i demokratiet

Kulturens rolle. For sent eller rettidigt?

Moderator Lilian Andresen (denne artikels forfatter) spørger, om kulturaktører kommer for sent ind i den grønne treparts proces. Planerne er allerede i gang, strukturerne lagt, målene fastsat, og ikke mindst ligger der en deadline få måneder ude i fremtiden. Spørgsmålet er oplagt at stille her midt i kulturlivets årlige serviceeftersyn på Mors. Har nogen sovet i timen? Hvor er pladsen til kunst og refleksion? Hvad med kulturen som fælles-skaber?

Men måske er spørgsmålet forkert stillet. For som en af deltagerne bemærker, så er processen kun lige begyndt. Planernes deadline ved årsskiftet 2026 er ét skridt. Den realistiske implementering vil strække sig over mange år.

Panelet øjner en mulighed. Kulturaktører skal ikke nødvendigvis aktivt ind fra starten i planlægningen, men kan løbende forme bevidstheden om, hvordan omstillingen forstås og leves. Kulturaktører kan både pege bagud og belyse mulige bias i kulturdødsset, og se fremad mod nye fremtidsforestillinger.

Thomas Sture Rasmussen har erfaring med bibliotekernes folkeoplysning om en anden politisk aftale om bæredygtighed, nemlig FN's Verdensmål fra 2015. Han placerer sin demokratiske rolle i processen ved formidling og implementering, ikke i selve beslutningsprocessen. “Nogen, der repræsenterede os, lavede selve planerne, fuldstændig som med den grønne trepart”, siger han med henvisning til både timing og demokratisk proces. “Så må vi tage den herfra om, hvilke billeder og måder vi vil arbejde med det på sammen med borgerne. Det gør vi i bibliotekernes netværk, der på samme tid er nationale og lokale.” Rasmussen omfavner landskabsdiskussionen med en observation og ser for sig sin kulturinstitutionens rolle: “Fremtiden bliver af borgere tit beskrevet med den natur, der er omkring dem, uanset om det er børn, unge eller ældre, der forestiller sig deres

fremtid". Derfor kan bibliotekernes tilgang og struktur genbruges nu.

Med bibliotekerne føjes endnu et kulturelt perspektiv til samtalen. Hvor litteraturen, billedkunsten og arkitekturen på sine måder kan udforske og udfordre vores forestillinger om landskabet og det gode liv, kan bibliotekerne som kulturform skabe rum for den lokale samtale om, hvilke konkrete fremtider der ønskes, og hvordan forandringerne skal forstås.

Ordet 'forandring' handler i sin kerne om processen at give noget en anden form. Det gælder også landskabet, og processen med at give form har mennesker, både før og nu, en væsentlig rolle i. Kulturen har allerede spillet en rolle for det nutidige landskab. Og fremadrettet har kulturen fra udtryk som litteratur, billedkunst, arkitektur og biblioteker forskellige og gensidigt supplerende roller at spille.

Land skabt – skab land

Den grønne trepart er på mange måder en teknisk og politisk opgave. Den kræver masser af dialog og praktisk forhandling. Men som paneldebatten viser, er den også noget andet. Den grønne trepart er en anledning til at gentænke vores forhold til landskab, natur, hinanden og fremtiden. Egentlig som så mange andre dele af den grønne omstilling er. Her har vi blot hjælp af en rig kultur og faglig ekspertise knyttet til netop landskaber.

Kulturens rolle er værd at se nærmere på. Den præger den måde vi oplever areal-tekniske problemer og mulige løsninger. Vi kan bedre forstå de valg, vi tager i dag, hvis vi ser, at både vores indre landskabsbilleder og de fysiske landskaber er formet af historisk og kulturelt skabte idéer.

Ligesom arealerne er 'land skabt' i fysisk forstand, er der også tale om 'land skabt' i demokratisk forstand og i den nationale identitet. For mens selve jorden og arealet med jordlodderne ejes af individer, der forvalter arealet i deres eget billede, ejes det 'skabte land' af fællesskabet.

Danmark er naturmæssigt så gennembearbejdet, at man på en måde kan sige, at den danske natur er skabt. Den er lige nøjagtigt, hvor vi har besluttet, at den skal være, i den form vi har bestemt.

Landskabsbilleder var engang billeder af vejen til det hellige. Kun gradvist indeholdt billedkunsten stier ud til markerne, og med tiden gjorde landskabsbillederne mennesket til beskueren forbundet til naturen gennem følelser (Jakobsen, 2023; Wamberg, 2005).

Så både det, vi ser som landskaber, og den natur, de rummer, er i høj grad en kulturelt konstrueret størrelse, og derfor er det nærliggende at både blive bevidst om kulturen og at bruge kulturen bevidst.

Nye veje fra Mors

Da debattimen på Mors nåede sin ende, stod det klart, at kulturens rolle i den grønne trepart først lige er begyndt at træde frem i trepartens processer. Landskabsforandringerne er endnu kun svagt synlige i terrænet, men de vil over de kommende år ændre både naturen og de steder, mennesker knytter sig til.

Gennem generationer har litteratur, billedkunst, arkitektur og fortællinger været med til at forme vores forestillinger om natur, hjem og det gode landskab. Samtidig er landskabet blevet omformet gennem teknologi, lovgivning, økonomi og politiske beslutninger. De to spor har aldrig været adskilt

Paneldebatten viste, at landskabet ikke alene er et fysisk, designet areal, men også et kulturelt rum. Danmark er et land, hvor næsten hver eneste kvadratkilometer i det åbne land bærer præg af menneskelige valg. Gennem generationer har litteratur, billedkunst, arkitektur og fortællinger været med til at forme vores forestillinger om natur, hjem og det gode landskab. Samtidig er landskabet blevet omformet gennem teknologi, lovgivning, økonomi og politiske beslutninger. De to spor har aldrig været adskilt.

Den grønne trepart bliver næste kapitel i den historie. Når arealer ændrer funktion, ændres ikke blot jordens anvendelse, men også landskabets betydning. Derfor er treparten mere end en natur- og

landbrugspolitisk reform, men også en demokratisk og kulturel forandring. Omlægning af landskabet er omlægning af betydning, og derfor er der en helt konkret udfordring af demokratisk bæredygtighed i den grønne trepart.

Debatten pegede samtidig på, at kultur kan bidrage med noget andet end tekniske løsninger. Litteraturen kan undersøge tvetydigheder, arbejde fiktivt og åbne forestillinger om andre fremtider. Arkitekturen kan skabe billeder af nye landskaber. Biblioteker og andre kulturinstitutioner kan skabe rum for samtaler, hvor mennesker mødes om mere end deres umiddelbare interesser. Kultur bliver dermed ikke et supplement i omstillingsprocessen, men en måde at forstå og bearbejde den på.

Netop derfor kan kultur være med til at styrke den demokratiske bæredygtighed i den grønne trepart. Når de nationale planer bliver til lokale landskaber, opstår der behov for fælles billeder og fælles samtaler. Ikke for at skabe enighed om alt, men for at give plads til at erkende og anerkende forskellige erfaringer og forestillinger om fremtiden. Det kan også skabe ny klarhed at opdage, hvordan kulturen allerede er en integreret del af det landskab, vi har i dag. Kulturen har altid både skildret, forstyrret, fastholdt og bygget fremtidsscenarier.

Nogle af de konkrete spørgsmål, der lød ud i lokalet under debatseancen om kulturens rolle i den grønne trepart var: Kan en gravhøj tone frem i en eventyrlig skovlysning frem for at være synlig fra landevejen? Kan borgere lave en litterær folkehøring? Kan en sang bruges på nye måder til et borgermøde? Kan man mødes med andre kasketter på end de forudsigelige, fordi ”ingen er kun lodsejere”? Kan visionær fiktion lette fantasien væk fra at tale om et sted som ”Peter Jensens jordlod”? Former sproget også den måde, vi iscenesætter selve omstillingen på?

Paneldebatten på Mors gav ikke et endeligt svar på, hvilken rolle kultur skal spille i den grønne trepart. Den viste til gengæld to ting. Den viste, hvad der kan ske, når kulturens perspektiver inviteres ind i en samtale, hvor de normalt ikke sidder med ved bordet. Og så viste den, at det åbensindede møde mellem forskellige fagligheder gav plads til nysgerigt at udforske, hvad det er for et landskab, vi er ved

at skabe. Det åbner nye spørgsmål, nye billeder og måske også nye måder at tale om landskabet på.

Tidligt i debatten lød det, at ”vi skal tegne en plan for, hvor vandet skal tilbage i landskabet, men det kan ikke gøres alene fra et kontor”. Måske gælder det samme for de billeder og fortællinger om landskabet, der er ved at tage form. De må også skabes i samtaler mellem mennesker, der ser landskabet fra forskellige steder. Kulturen er oplagt til hovedrollen i de samtaler.

Debatpionérerne i panelet åbnede ballet. GPS'en nåede sit endemål på Mors. Samtalen peger videre.

Efterskrift

Det modige panel sagde naturligvis meget mere klogt, end hvad der er plads til i dette essay. Stor tak til dem og desuden til: Lise Tjørring (Dronning Marys Center, Københavns Universitet), Jakob Østergård Carstensen og Henrik Tronier (VELUX FONDEN), Pernille Stensgaard (Weekendavisen) og en række andre ressourcepersoner for sparring op til debatten.

Panelet bestod af: Jane Grooss (Lemvig Kommune), Marie-Louise Bretner (Kommunernes Landsforening), Anne Fastrup (Københavns Universitet), Sara Ettrup (Vandkunsten) og Thomas Sture Rasmussen (Danmarks Biblioteksforening). Se deres fagligheder i teksten.

Referencer

- Gjerløff, A.K. og K.E. Vad, red. (2022), *Hvilken natur? En antologi om natursyn og natur i Danmark*, Odense: Biologiforbundet.
- Jakobsen, Ole Bak (2023), *Kunsten har de sidste 125 år trænet os i at tænke ud over vores menneskelige horisont*, 27. juni, Art Matter.dk. <https://artmatter.dk/journal/jakob-wamberg-kunsten-har-de-sidste-125-aar-traenet-os-i-at-taenke-ud-over-vores-menneskelige-horisont>.
- Miljø- og Ligestillingsministeriet (2024), *Nyt grønt Danmark: 390.000 hektar landbrug omlægges til skov og natur*. Pressemeldelse, 24. juni. <https://mim.dk/nyheder/pressemeldelser/2024/juni/nyt-groent-danmark-390000-hektar-landbrug-omlaegges-til-skov-og-natur>.
- Wamberg, Jacob (2006), *Landskabet som verdensbillede: Naturafbildning og kulturel evolution i Vesten fra hule-*

malerierne til den tidlige modernitet, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag/Passepartout.

Wennerscheid, S. (2026), "Omsorgens poetik i samtidig landbrugslitteratur", i J.L. Jørgensen, T.B. Thomsen, T.

Skiveren og S. Zetterberg-Nielsen, red. (2026), *Grøn litteraturhistorie: Økokritiske genlæsninger fra middelalder til i dag*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, pp. 363-88.